

ТАМЕКИ ТАРТУУ: ЗЫЯНДУУ АДАТПЫ ЖЕ ООРУБУ?

Тамекиде никотин бар. **Никотин тамекиге көз каранды кылган негизги таасир этүүчү зат болуп саналат.** Бир тамекиде 1,0дөн 2,5 мг чейин никотин бар (никотин 10 мг чейин жетет деген маалыматтар бар), сигареттин таңгагында (20 даана) – 20–50 мг.

Никотин, химия жагынан алып караганда – тамекинин жалбырактарында жана уруктарында камтылган алкалоид, физикалык жагынан – бул жагымсыз жыты жана ачуу даамы бар учуучу, түсү жок, май сымал уулуу суюктук. Тең өлчөмдө никотин **стрихнинге караганда уусу күчтүү келет** жана **мышьякка караганда өлүмгө алып келүүнүн үч эсе күчтүү жөндөмү бар.**

Никотин тамеки өсүмдүгүнүн курт-кумурскаларга жем болууга каршы кадимки коргонуусу. Никотиндин сульфаты айыл чарба өсүмдүктөрүнүн зыянкечтери менен күрөшүүдө колдонулат

Никотиндин өлүмгө алып келүүчү дозасы – тамеки тартпаган адам үчүн 50–100 мг. Тамеки тарткан адамга – 100–400 мг. Болгону 3–5 мг никотин демигүүнү, эстен танууну, көңүл айнууну, баш айланууну, үч суткага чейин созулган спазмдык абалды чакырышы мүмкүн (бул никотиндик холинорецепторлордун дүүлүгүүсүнө байланыштуу).

Никотин канцерогендүү зат болуп саналбайт. Ал – холиномиметикалык агент, башкача айтканда, ацетилхолиндин таасирин имитациялайт. Ацетилхолиндин топтолушу нервдик импульстардын тез берилишине алып келет (дүүлүгүү). Балким, бул тамеки тартуудан болгон ырахат алуунун фактору болушу мүмкүн.

Никотин – бул баңгизат, башка белгилүү баңгизаттарга мүнөздүү болгон эйфория эффектисин бербейт, бирок ал башка айрым баңгизаттарга караганда көнүп кетүүнү, көз каранды болууну алып келүүгө жөндөмдүү. Мээнин дофаминдик системасына таасир этүүдө никотиндин таасири героин, амфетамин жана кокаин менен окшош натыйжага ээ болот.

Көз карандылык деңгээли боюнча психоактивдүү баңгизаттарды салыштырганда, героин, кокаин, алкоголь, кофеин жана көк наарга караганда никотин кыйла жогорку орунга коюлат.

Тамекинин баңгилигинин өнүгүшү, башка баңгиликке окшоп эле бирдей стадиялар менен мүнөздөлөт – тамеки түтүнүн дем алууга көнгөндөн баштап, өтө оор тартылууга, тамекиге физикалык көз карандылыкка чейин.

Никотин тамеки чеккенде кан тамырга куюла турган баңгизатка салыштарганда 2 эсе, алкогольдон 3 эсе тезирээк канга келип түшөт.

Никотин чоң дозаларда өтө уулуу, нерв системасын шал кылат, дем алууну, жүрөктүн ишин токтотот, канга келип түшкөндө, кандын басымын жогорулатат, перифериялык тамырларды ичкертет. Көп ирет **чакан дозада берилгенде физикалык жана психологиялык көз карандылыкка алып келет.**

Тамеки көз карандылыгы өрчүгөндө, тамеки тарткан адам өзүн көзөмөлгө албай калат, көнүмүш адат, тамекиге тартылуусу анын жүрүм-турумун башкарып калат. Тамекиге көз карандылык эки негизги курамдыктан турат:

- 1) психологиялык көз карандылык, ал бекип калган шарттуу-рефлектордук байланыштарга жана жүрүм-турумдук стереотиптерге негизделет; жана
- 2) никотин менен чакырылган физикалык көз карандылык.

Никотинге көз каранды болуу тамеки тартып баштагандан 5 айдан кийин пайда болот. Тамеки тартууну таштоо – кыйла кыйын, бирок бул процесс жекелүү мүнөздө жана ар бир адамга жараша өтөт.

Тамекиге көз карандылык (ТК) – бул оору. Дүйнөлүк саламаттык сактоо уюму 1990-жылдын 7-17-майында Швейцариянын Женева шаарында болгон Дүйнөлүк саламаттык сактоо Ассамблеясынын 43-сессиясында кабыл алынган 10чу кайра каралышындагы Эл аралык квалификациясына (МКБ 10) байланыштуу оорулардын жана проблемалардын эл аралык классификациясында ТК оорулардын тизмесине киргизген.

Кыргыз Республикасында МКБ-10 Саламаттык сактоо министрлигинин 2000-жылдын 5-майындагы №129 «*Медициналык мекемелердин оорулардын жана ден соолук менен байланышкан абалдардын Эл аралык квалификациясынын Онунчу каралышына өтүү жөнүндө*» буйругу менен ишке киргизилген.

МКБ 10 ылайык төмөнкү клиникалык абалдар белгиленген:

F17.0. Тамекини пайдалануудан келип чыгуучу психикалык жана жүрүм-турумдук бузулуулар (**F17.0. МКБ 10**):

F17.1 Тамекини пайдалануудан келип чыгуучу психикалык жана жүрүм-турумдук бузулуулар – **өтө зыяндуу пайдалануу.**

F17.2 Тамекини пайдалануудан келип чыгуучу психикалык жана жүрүм-турумдук бузулуулар – **көз карандылык синдрому.**

F17.3 Тамекини пайдалануудан келип чыгуучу психикалык жана жүрүм-турумдук бузулуулар – **абстиненттик абал.**

F17.4 Тамекини пайдалануудан келип чыгуучу психикалык жана жүрүм-турумдук бузулуулар – **делирий менен абстиненттик абал.**

F17.5 Тамекини пайдалануудан келип чыгуучу психикалык жана жүрүм-турумдук бузулуулар – **психотикалык бузулуу.**

F17.6 Тамекини пайдалануудан келип чыгуучу психикалык жана жүрүм-турумдук бузулуулар – **амнестикалык синдром.**

F17.7 Тамекини пайдалануудан келип чыгуучу психикалык жана жүрүм-турумдук бузулуулар – **резидуалдык жана мөөнөтүнөн мурдагы психотикалык бузулуу.**

F17.8 Тамекини пайдалануудан келип чыгуучу психикалык жана жүрүм-турумдук бузулуулар – **башка психикалык бузулуулар жана жүрүм-турумдун бузулушу.**

F17.9 Тамекини пайдалануудан келип чыгуучу психикалык жана жүрүм-турумдук бузулуулар – **такталбаган психикалык бузулуу жана жүрүм-турумдун бузулушу.**